

ZAČIATKY PRENIKANIA ENGELSOVHO DIELA NA SLOVENSKO

JÁN UHER

Fridrich Engels má v roku 1970 dvojnásobné jubileum: 5. augusta uplynulo 75 rokov od jeho smrti a 28. novembra 150 rokov od jeho narodenia.

V iných článkoch a na iných miestach sa pri tejto príležitosti zamýšľajú jednotliví autori nad myšlienkovými podnetmi Engelsovho teoretického diela pre našu súčasnosť.¹ V tejto stati by som sa chcel dotknúť niektorých *historických* faktov a okolností prenikania Engelsovho diela na Slovensko. Pravda, nepôjde tu o vyčerpávajúce podanie tejto problematiky. Už preto nie, že v historiografii slovenskej marxistickej filozofie nie sme ešte tak ďaleko, aby sme všetky tieto fakty poznali a spracovali. Skôr naopak. Môžeme povedať, že v tejto práci vlastne začíname.

Je totiž určitým paradoxom, že aj keď dejiny filozofického myslenia nepatria *všeobecne* ani u nás k najmenej rozvinutým filozofickým disciplinám, dejiny našej vlastnej, *marxistickej* filozofie máme komplexnejšie a v celom protirečivom historickom vývine spracované relatívne najmenej. Nie je to naša slovenská zvlášnosť, vyplývajúca azda iba z menej rozvinutých a menej diferencovaných vedeckých pomerov. Obdobný jav môžeme pozorovať aj v iných socialistických krajinách, disponujúcich s oveľa väčšími materiálными a kádrovými možnosťami.

Kým v Sovietskom zväze, v Poľsku, v Nemeckej demokratickej republike i inde môžeme nájsť už niekoľko rozličných vydaní dejín svetovej filozofie, súhrnné spracovanie a knižné vydanie dejín vlastnej *marxistickej* filozofie vo všetkých týchto krajinách napospol chýba. Nachádzame tu, pravda, množstvo *jednotlivých* statí a azda aj čiastkových monografií z tejto problematiky, no to všetko je ešte ďaleko od súhrnného, faktograficky, vyčerpávajúcejšieho a historicky adekvátneho spracovania dejín marxistického myslenia.

Nejdeme teraz analyzovať *príčiny* tohto závažného a dosť podivuhodného javu. Konštatovať však musíme, že poznávať dejiny nášho vlastného myšlienkového vývinu a nášho vlastného hnutia je zvrchovane dôležitá vec. Nielen z čisto historického hľadiska, pre poznanie už minulých udalostí a dejov, ale predovšetkým z dôvodov, ktoré poskytujú možnosť pre súčasnú kritickú *sebareflexiu*. Pre to, aby sa nielen intuitívne „vycítilo“, ale bezpečne vedecky *poznalo*, čo z minulosti vyplýva pre prítomnosť a budúcnosť; čo rozvíjať a čoho sa vyvarovať.

Pri spracúvaní dejín našej filozofie si musíme klást predovšetkým tieto obsahové a ideové ciele. Najskôr však musíme dôkladne poznať, zbierať a spracúvať *faktografiu* skutočného svojho filozofického vývinu.

Aj pri prenikaní Engelsovho diela k nám chcem sa venovať najskôr faktom. Hneď na začiatku treba povedať, že nepôjde iba o čisto filozofickú problematiku,

¹ V našich pomeroch to urobil napr. I. Hrušovský v článku *Filozofický odkaz Fridricha Engelsa*, Nové slovo, č. 31, 1970.

v užšom slova zmysle. Už preto nie, lebo najmä pri počiatkoch rozvoja marxizmu na Slovensku nediferencovali a nerozvíjali sa jeho jednotlivé súčasti natoľko ako dnes. Rozširovali a rozvíjali sa naopak iba v súvislosti s praktickými potrebami komunistického hnutia. Preto najmä v prvých desaťročiach prenikania Marxových, Engelsových a Leninových myšlienok a diel k nám, iba zriedka nachádzame len odbornú filozofickú problematiku. Najčastejšie ju nachádzame spojenú a prepletenú s ostatnou problematikou teórie marxizmu-leninizmu a praktickou aplikáciou vedeckého socializmu.

* * *

Podľa doterajších poznatkov nášho historického bádania prvým *samostatným* dielom, ktoré od Engelsa na Slovensku vyšlo, sú jeho „*Zásady komunizmu*“. Vyšli v preklade J. Verčíka r. 1924. Najskôr ako samostatná brožúra v Slovenskej komunistickej knižnici, ktorú od začiatku dvadsiatych rokov vydával Slovenský tlačový výbor Komunistickej strany Československa, a zároveň v tom istom roku vychádzali od 8. februára do 9. marca na pokračovanie aj v Pravde chudoby — v rubrike „Komunistická škola“.

Bližšie sa tu chcem zmieniť predovšetkým o vydaní, ktoré vyšlo v brožúre, ako 23. zväzok Slovenskej komunistickej knižnice. Už preto, že táto brožúra je dnes takmer neprístupná, a zachovala sa ako bibliofília len v ojedinelých exemplároch. Celý jej názov znie: *Zásady komunizmu v otázkach a odpovediach*, a vzhľadom na čas, v ktorom vyšla s ohľadom na ideové zápasy, ktoré sa v tomto čase v našom robotníckom hnutí odohrávali, nebolo akiste náhodou, že k Engelsovmu textu boli zároveň v druhej časti publikácie pripojené „Podmienky prijatia do Komunistickej internacionály“, tak ako boli formulované a schválené na jej druhom kongrese v Moskve.

Vieme, že Engelsova práca *Zásady komunizmu* vznikla r. 1847, v súvislosti s prípravou druhého zjazdu Zväzu komunistov, na ktorom sa mal prerokovať program tejto prvej revolučno-robotníckej organizácie. Organizácie, ktorá najmä v rokoch 1848—1849, mala vo viacerých západoeurópskych krajinách významnú úlohu, a fakticky sa stala prvým zárodkom samostatnej politickej strany robotníckej triedy na svete.

Ústredná rada Zväzu komunistov poverila vtedy vypracovaním programového vyhlásenia viacerých svojich členov. Medzi nimi Schappera, Molla, Hessa, a tiež Marxa a Engelsa. Spočiatku každý z poverených pracoval — podľa všetkého — samostatne. Londýnsky výbor rozoslal návrh, ktorý vypracoval Schapper a Moll na prediskutovanie skupinám Zväzu. Podľa vtedajšej tradície a v záujme sprístupnenia myšlienok programu najširším vrstvám proletariátu, mal to byť — ako vieme — najskôr akýsi komunistický „katechizmus“. Prví autori ho skutočne aj nazvali *Symbolom viery*.

Parížskym skupinám Zväzu bol tento návrh predložený na diskusiu spolu s návrhmi M. Hessa. No práve tu ho Engels tak skritizoval, že napokon na konci zasadnutia poverili zostavením nového návrhu už iba jeho a Marxa.

Bližšie informácie sa o tom dozvedáme zo vzájomnej korešpondencie Marxa

a Engelsa. Najmä z Engelsovho listu Marxovi z 23./24. novembra 1847. V súvislosti s nadchádzajúcim druhým zjazdom Zväzu v ňom F. Engels píše: „... tento zjazd musí byť rozhodujúci, pretože tentoraz pôjde všetko po našom... Uvažuj trochu o našom vierovyznaní. Myslím, že bude najlepšie upustiť od formy katechizmu a nazvať celú vec priamo „komunistickým manifestom“. Keďže v spise treba viac-menej podať dejiny, doterajšia forma vôbec nie je vhodná. Prinesiem to, čo som urobil tuná, so sebou, je to podané jednoducho, ale biedne redigované, písal som to veľmi chvatne. Začínam takto: Čo je komunizmus? A potom hneď proletariát — dejiny vzniku, v čom sa líšia od skorších robotníkov, vývin protikladu medzi proletariátom a buržoáziou, kríza a dôsledky z toho plynúce... Celý tunajší návrh som ešte nepredložil na schválenie, ale dúfam, že ho až na celkom nepatrné maličkosti presadím tak, aby v ňom nebolo rič, čo odporuje našim názorom...“²

Tak sa teda Engelsove *Zásady komunizmu* stali dôležitým podkladom pre neskoršie spracovanie *Manifestu komunistickej strany*. Jeho literárne spracovanie pochádza predovšetkým od Marxa. No z obsahového hľadiska mnohými základnými myšlienkami poslužil Engels a jeho prípravný spis. Engels dal okrem toho Manifestu aj jeho názov.

Po vydaní Manifestu sa už Engelsove „Zásady komunizmu“ počas Marxovho a Engelsovho života tlačou nevydávali. Ba pred Engelsovou smrťou nikdy vlastne tlačou nevyšli. Našli sa až v Engelsovej pozostalosti, ktorú opatrovali najmä Bernstein a Kautský. Bernstein ich aj prvý r. 1913 vydal. Treba dodať, že ich — podobne ako mnohé iné rukopisy — sprístupnil verejnosti značne oneskorene.

Odvtedy sa *Zásady komunizmu* vydávali v rozličných európskych krajinách dosť často. Vychádzali osobitne — aj s „Manifestom“. Možno povedať, že najmä na začiatku dvadsiatych rokov, pri vzniku komunistických strán, začali byť v širších vrstvách robotníkov a začínajúcich komunistických funkcionárov, propagandistov a ideológov neobyčajne populárne. Najmä pre svoju lapidárnosť a popularizačnú formu.

Tak sa dostali r. 1924 aj na Slovensko. Stali sa nielen prvým samostatným Engelsovým dielom, preloženým do slovenčiny, ale spolu s Leninovou prácou *Štát a revolúcia* (ktorá taktiež u nás vyšla prvý raz r. 1924) stali sa najrozšírenejšou prácou vtedajšieho marxisticko-leninského vzdelávania na Slovensku.³

Slovenské vydanie Engelsových *Zásad komunizmu* z r. 1924 má krátky dvojstránkový Úvod a štvorstránový doslov od prekladateľa, nazvaný „Naše ponaučenie“. V úvode prekladateľ s ohľadom na vtedajšiu ostrú diferenciáciu

² Marx-Engels, *Vybrané listy*. Bratislava 1959, 39—40.

³ Pravda, okrem *Manifestu komunistickej strany*, ktorý v slovenčine vyšiel po prvý raz už r. 1913 v preklade Prokopa Stupavského (t. j. Edmunda Boreka). A potom ešte pred slovenským vydaním Engelsových *Zásad komunizmu* vyšiel *Manifest* niekoľko ráz. Napr. r. 1918 v Chicagu v Slovenskej pokrokovej knižnici taktiež v preklade Prokopa Stupavského; r. 1921 v Ružomberku v preklade Milana Janotu a s úvodom H. Tausika; v tom istom roku ešte vyšlo vydanie v Košiciach; a taktiež v Žiline v preklade A. Sychravovej a Andreja Hvizdáka. V niektorých z týchto vydaní nachádzame aj známe Engelsove predslovy k rozličným vydaniam Manifestu. Najmä jeho predslovy z r. 1883 a 1890.

a napokon rozchod komunistov s bývalými sociálno-demokratickými stranami medzi iným píše, že „celé dielo má preto cenu pre nás, lebo jasne ukazuje, že zakladatelia vedeckého socializmu nikdy neboli sociálnymi demokratmi, že vždy boli komunistami, že boli vášnivými prívržencami sociálnej revolúcie a diktatúry proletariátu“.

Tým máme zároveň aj vysvetlené, prečo sa tento Engelsov spisok v jednej publikácii bezprostredne spojil s uverejnením „Podmienok prijatia do Komunistickej internacionály“. Preto, lebo práve v „Podmienkach“ sa ostro diferencuje program komunistov od sociálnych demokratov. Podobne, ako sa v polovici minulého storočia ostro odlišil program Zväzu komunistov od iných, vtedy rozšírených typov socializmu. Najmä do „feudálneho socializmu“, „maloburžoázneho socializmu“, „konzervatívneho alebo buržoázneho socializmu“, „kriticko-utopického socializmu“, „kresťanského socializmu“ a pod.

Zároveň si editor kládol za cieľ postupne vydať aj iné Marxove, Engelsove, Leninove základné teoretické diela. „Povinnosťou našou bude — píše — aby sme postupne vydávali *všetky* diela Marxa, Engelsa, Lenina atď., aby naši súdruhovia mali príležitosť vo svojej materčine poznávať zásady komunizmu, jeho taktiky a predvádzanej už praxe“.⁴

V roku 1920 vyšiel v Prahe v preklade B. Šmerala Engelsov *Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu*. Slovenská komunistická tlač na to reagovala tým, že požiadala prekladateľa B. Šmerala o obsirny výklad tohto Engelsovho spisu. Na základe toho sa v Ročenke slovenskej chudoby na rok 1923 objavila Šmeralova stať *Vývoj rodiny*. Autor ju písal na podklade Engelsovej práce, ako aj s použitím Bebelovej knihy *Žena a socializmus*, ktorá v preklade J. Skálaka taktiež v tom čase vyšla v českom preklade.

Hlavnou osnovou Šmeralovho článku sú však predovšetkým Engelsove myšlienky. Ba na mnohých miestach sú to doslova ich parafrázy. Šmeral pritom neosvetľoval iba jednotlivé fakty z vývinu rodiny, mal na mysli širší zámer: teoreticky osvetľovať materialistické chápanie dejín.

Podľa jednotlivých akcentov článku chcel ním Šmeral na základe Engelsovho spisu dosiahnuť najmä to, aby sa rozličné formy rodiny a manželstva, ktoré sú v rozličných kútoch sveta a najmä v rôznych historických obdobiach veľmi odlišné, neposudzovali iba z „mravného hľadiska“, ako bolo v minulosti prevažne zvykom. A najmä, aby sa „v mravnom stanovisku“ nehladali *príčiny* rozličných foriem manželstva a rodiny. Dokazoval, že takéto hľadisko nič

⁴ Pozri B. Engels, *Zásady komunizmu v otázkach a odpovediach*, Vrútky 1924, Úvod prekladateľa. Pravda, k splneniu tohto cieľa: vydať všetky základné teoretické diela marxizmu-leninizmu v slovenčine, pred rokom 1948 nedošlo. Mnohé práce však vyšli už za predmnichovskej republiky v češtine. Tu vyšli aj viaceré dôležité Engelsove spisy, dotýkajúce sa priamo filozofie. Napríklad: „Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu“, v preklade B. Šmerala, Praha 1920; *Vývoj socializmu od utopie k vede*, Praha 1924; *K filozofii dejín*, Praha 1929; *Ludvík Feuerbach a vyústění německé klasické filozofie*, Praha-Karlín 1932; *Z dialektiky přírody*, Praha 1933; *Pana Eugena Dühringa převrat vědy*, Praha-Karlín 1933; *Německá selská válka*, Praha 1938; a iné. Z nich — okrem ďalších spoločných prác Marxových a Engelsoných — čerpali poznatky o Engelsovej vedeckej činnosti aj niektorí slovenskí teoretickí pracovníci. Z knihy *Engels ako filozof*, Bratislava 1946, vidno, že napríklad Igor Hrušovský ich mal a študoval postupne tak, ako vychádzali.

neosvetľuje a nikam nevedie, lebo čo je u nás „nemravné“, je inde celkom prirodzené, zákonné a legálne. Šmeral ukazuje, ako sa najmä od 60. rokov minulého storočia zásluhou mnohých vedcov (medzi nimi Švajčiara Bachofena, Angličanov Lennana a Lubocka, Američana L. H. Morgana) a na ich základe potom predovšetkým F. Engelsa zistilo a dokázalo, že „rozličnosť manželských foriem u rozličných národov a v rozličných krajinách nie je ničím len úplne náhodným, ale že tieto zdanlivo lubovoľné rozmanitosti majú svoje zákonné príčiny a súvislosti“.

Morgan opisujúc skutočnosti vo vývine rodiny kmeňu Irokézov „nezistil však príčinu, prečo sa rodina vyvíjala práve tak a nie inak. Príčinnú súvislosť týchto stupňov zistil práve Engels“ — dodáva Šmeral, a pokračuje: „Prišiel k tomu, že ako dejinný vývoj všetkých ostatných spoločenských zjavov, tak tiež vývoj rodín súvisí s vývojom hospodárskych pomerov spoločnosti, s vývojom výroby“.⁵

Tak Engels na základe konkrétneho bádania o jednom spoločenskom jave, t. j. o vývoji rodiny, preskúmal a skontroloval *platnosť základných osnov historického materializmu*. Šmeral zároveň osvetľuje, čo sa pod pojmom „dejinného materializmu“ rozumie. Podujal sa našim čitateľom osvetliť najmä *zákonitosť dejín*, ukázať v čom spočíva. A najmä tu bohato využíva Engelsove myšlienky a formulácie. Píše: „*Základnou myšlienkou historického materializmu je, že hospodárska výroba a z nej nutne vyplývajúce spoločenské rozčlenenie každého dejinného obdobia je základom politických a kultúrnych dejín tohto obdobia*. Materiálne prostriedky ľudskej existencie majú hlavnú úlohu v ľudských dejinách. Ich opatrovanie a rozmnožovanie, *výroba*, je hlavnou pákou kultúrneho vývoja. Dejiny sú *dejinami výroby*, ktorá je príčinou všetkých ostatných dejinných pokrokov a zmien“.⁶

V nadviazaní na to, uvádza Šmeral hneď aj rozsiahle úryvky z Engelsovho listu H. Starkenburgovi z 25. januára 1894. A to aj preto, aby sa Engelsovo stanovisko mechanisticky nezjednodušovalo a nevulgarizovalo, aby sa neredukovalo na strohý „ekonomický materializmus“, namiesto „*historického materializmu*“.⁷

Ročenka slovenskej chudoby na rok 1923 okrem Šmeralovho článku uviedla na inom mieste ešte aj Engelsove myšlienky o štáte z IX. kapitoly jeho *Pôvodu rodiny, súkromného vlastníctva a štátu*. Konkrétne sa tu publikoval odsek: „Štát nie je od večnosti. Boli spoločnosti, ktoré existovali bez neho, ktoré o štáte a štátnej moci nemali ani poňatia. Na určitom stupni hospodárskeho vývoja, ktorý bol nutne spojený s rozdelením spoločnosti na triedy,

⁵ Ročenka slovenskej chudoby, Vrútky 1923, 67.

⁶ Tamtiež.

⁷ V Engelsovom liste Starkenburgovi je totiž — ako vieme — aj známy pasus: „Politický, právny, filozofický, náboženský, literárny, umelecký atď. vývin sa zakladá na vývine ekonomickom. Ale všetky pôsobia i navzájom na seba a na ekonomickú základňu. Nie je to tak, že ekonomická situácia je *príčinou*, a to *jedine aktívnou* a všetko ostatné len pasívnym účinkom, ale je tu vzájomné pôsobenie na podklade ekonomickej nevyhnutnosti, ktorá sa v *poslednej inštancii* vždy presadzuje“. Pozri Marx-Engels, *Vybrané listy*, Bratislava 1959, 452. Šmeral pri interpretácii Engelsa na túto skutočnosť nezabudol, výslovne ju uvádza a zdôrazňuje.

stal sa týmto rozdelením štát potrebou. Blížime sa teraz rýchle vývojovému stupňu výroby, na ktorom existencia týchto tried nielen prestane byť nutnosťou, ale stane sa pozitívnou prekážkou výroby. Padnú práve tak nevyhnutelne, ako predtým vznikli. S nimi padne nevyhnutelne štát. Spoločnosť, ktorá novo organizuje výrobu na podklade slobodnej a rovnej asociácie výrobcov, postaví celý štátny stroj tam, kde bude patriť: do múzea starožitností, vedľa kolovratu a bronzovej sekery.“⁸

Nie je, pravda, celkom náhodou, že sa vtedy v slovenskej robotníckej tlači odcitoval práve tento Engelsov úryvok o štáte, bez náležitej súvislosti s ostatnými myšlienkami klasikov marxizmu-leninizmu o štáte.

Súviselo to s istým iluzionizmom o možnostiach skorého zániku štátu po víťaznej socialistickej revolúcii, s predstavami, že sa „blížime teraz rýchle k tomuto vývojovému stupňu“, ktoré boli v začiatočnom štádiu vývinu komunistického hnutia u nás dosť bežne rozšírené.

Až nasledujúce polstoročné triedne zápasy nášmu i medzinárodnému robotníckemu hnutiu náležite ukázali, ako je štát historicky zakorenená a závažná spoločenská ustanovizeň. A ako sa aj na možnosť jeho odumierania a zániku treba pozeráť oveľa realistickejšie. Iba vo veľmi dlhodobej perspektíve a len v súvislosti s možnosťou beztriedneho spoločenského zriadenia *na celom svete*.

Predtým, najmä kým vzniká socializmus iba v časti sveta a rozvíja sa v ostrom antagonistickom zápase so zvyšujúcim kapitalistickým zriadením, sa musí aj v socialistickej zriadení štát najskôr náležite *využívať*: na potlačenie odporu bývalých vykorisťovateľských tried — až po ich postupný definitívny zánik, a na organizátorsko-výchovnú a demokratizačnú funkciu pri výstavbe socializmu — v zmysle čo najväčšieho priameho i sprostredkovaného zapájania občanov socialistickej štátu do správy verejných záležitostí a rozvoja spoločnosti.

A ešte zrejme aj potom, skôr než začne štát, ako štát, odumierať, začne najskôr v dlhodobom procese *pretvárať* svoje funkcie.

Pričom pod samým odumieraním a zánikom štátu možno podľa všetkého rozumieť predovšetkým to, že štát — pri splnení spomenutých historických podmienok — odumrie a zanikne ako „forma nadvlády jednej spoločenskej triedy nad druhou“.

Každá iná interpretácia o odumieraní a zániku štátu, ktorá neberie uvedené skutočnosti náležite do úvahy, vnáša do marxizmu-leninizmu iba nerealistické ilúzie a zmätky.

⁸ Ročenka slovenskej chudoby, Vrútky 1923, 137. Keď sme už pri *Ročenke slovenskej chudoby* zo začiatku dvadsiatych rokov, rád by som poznamenal, že to bol síce vlastne komunistický *kalendár*, ale na rozdiel od iného bežného „kalendárového čítania“ mal dobré ambície stať sa sprostredkovateľom proletárskeho vedeckého *vzdelávania*. Je povšimnutiahodné, že napr. hneď prvá veta z jeho úvodného článku redakcie v r. 1923 znela: „Veda je moc!“ Úloha „Ročníka“ bola podľa tohto redakčného vyhlásenia *vzdelávať* slovenskú robotnícku triedu. A úvodník po vyložení tohto plánu sa končí slovami: „Redakcia a spolupracovníci nežiadajú si od vás nijakej odmeny, len tú, aby ste sa vzdelávali... Nezabúdajte súdruhovia, že veda je moc a moc potrebujeme, aby sme sa stali svobodnými, voľnými tvormi, ktorí nebudú mať, ako dosiaľ, len povinnosti, ale i práva!“ Takéto prehlásenie, takýto apel na *vzdelávanie* sa hneď pri počiatkoch komunistickej tlače, je aj po rokoch veľmi sympatický, a najmä vtedy bol neobyčajne potrebný a správny.

Takéto ilúzie sa skutočne u nás objavovali, najmä pri začiatkoch šírenia marxizmu, ale stretáme sa s nimi aj veľa ráz potom, najmä pri zlomových historických situáciách.

Niektoré ich *špecifické* prejavy nechýbali u mnohých teoretikov ani v roku 1968 a v období, ktoré mu predchádzalo. Najmä v súvislosti s úvahami o momentálnych možnostiach prechodu k všeludovému štátu, ktorý by „stratil už vlastnosti štátu diktatúry proletariátu“, ako aj v súvislosti s dnešnými možnosťami „prechodu štátu“ k spoločenskej samospráve.

Metodologickým základom pochybenosti týchto úvah — okrem odhliadnutia od triednej analýzy štátu, nielen z hľadiska jeho vnútorných síl, ale aj z medzinárodného hľadiska jeho konkrétnej historickej existencie — sa ukazuje najmä nedostatočný *dialektický* a historický pohľad na štát.

Je samozrejmé, že s postupujúcou výstavbou musí sa miera *priamych* (samosprávnych) prvkov *vo vnútri socialistického štátu* zvyšovať. Avšak aj relatívne „najsamosprávnejší“ štát ostáva za dnešných podmienok *štátom*. A kým je štátom, je teda podľa marxisticko-leninského chápania aj nástrojom v rukách určitej triedy. V socialistickom štáte nástrojom *robotníckej triedy*, ako hlavného objektívneho reprezentanta celospoločenských a z historického hľadiska všeľudských záujmov.

* * *

Touto exkurziou som síce trochu odbočil od sledovania pôvodného historického materiálu. Avšak len preto, že táto problematika priamo z neho vyplýva, a že sa u nás aj neskôr, v celom dejinnom vývine — a to aj v súvislosti s Engelsom a jeho dielom — často objavovala.

Vôbec je zaujímavé a povšimnutiahodné, že okrem *Manifestu, Zásad komunizmu*, o ktorých už bola reč, a ešte *Vývinu socializmu od utópie k vede*, sa v našej komunistickej tlači a propagande zo všetkých Engelsových diel pomerne najväčšia pozornosť v prvej polovici dvadsiatych rokov venovala práve *Pôvodu rodiny, súkromného vlastníctva a štátu*. V ženskom časopise, ako bola *Proletárka*, by bolo celkom prirodzené a pochopiteľné. Nachádzame to však aj v iných časopisoch, v *Pravde* chudoby a inde.

Napríklad v „*Proletárke*“ — orgáne slovenských komunistických žien bol 15. marca 1925 uverejnený článok *Engels o manželstve, prostitúcii a láske*. Autor článku nie je uvedený. Zrejme sa zrodil v samej redakcii, a podpísaný nie je podľa všetkého tiež preto, lebo taktiež predstavuje poväčšine priame úryvky a parafrázy z Engelsovej knihy *Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu*.

Aj tu, popri zásluhách, spočívajúcich už v tom, že časopis oboznamoval s Engelsovým dielom slovenské čitateľky (a čitateľov), môžeme zistiť určitý, na vtedajšie časy príznačný *prístup* k nemu.

Charakterizovaný je už tým, čo sa z rozsiahlej Engelsovej práce vybralo. Vybrané sú — okrem Engelsovej výstižnej charakteristiky spoločenských *príčin* prostitúcie — najmä tie pasáže, ktoré boli, vzhľadom na jestvujúci stav, síce značne lákavé, ale ktoré sú — aspoň pre dohľadný čas — poznačené zároveň určitým utopizmom.

Čítame tu napríklad: „Pred nami sa nachádzajúci spoločenský prevrat premení najväčšiu časťku trvalých majetkov vo vlastníctvo spoločnosti, a tým bude starostlivosť o dedičstvo zmenšená na najmenšiu mieru. A *pretože jedno-manželstvo vzniklo z hospodárskych príčin, zmizne akonáhle zmiznú i príčiny*“ (Podč. J. U.). Alebo ďalej: „Prevedením výrobných prostriedkov do spoločenského vlastníctva prestane jedna rodina byť hospodárskou jednotkou spoločnosti... Opatera a výchova detí bude verejnou záležitosťou. Spoločnosť stará sa rovnomerne o všetky deti, nech sú manželské, či nemanželské, siroty, či opustené. Tým odpadne starosť o *následky lásky*“. A ešte sa k tomu vzápäť dodáva: „Obavy pred týmito následkami sú základom »nevinnosti, hanblivosti, zdržanlivosti dievčat«. Sú najpodstatnejším spoločenským — mravným i hospodárskym — činiteľom, ktorý bráni, aby dievča bez všetkých ohľadov oddalo sa mužovi, ktorého miluje“.⁹

Z praktických skúseností, ktoré sa odvtedy nadobudli, vieme, že to *celé* také jednoduché nie je. Zospoločensťenie výrobných prostriedkov po socialistickej revolúcii nastalo, no monogamná rodina sa nerozpadáva v takom zmysle, ako sa to tu predpokladalo. Ani *hlavná* starostlivosť o deti ako „následky lásky“ neprechádza ihneď a priamo z rodiny na spoločnosť.

Takéto korekcie teórie v dôsledku praxe sú však prirodzené a normálne. Tým skôr, že v teórii vedeckého socializmu nepatria tieto problémy — akokoľvek sú dôležité — k najcentrálnejším otázkam.

Zaujímavé je, že v súvislosti s Engelsovým predslovom k Pôvodu rodiny, súkromného vlastníctva a štátu z roku 1884 nenachádza sa v našich prameňoch z 20. a 30. rokov nikde zmienka o diskusiách, ktoré sa neskôr okolo tohto predslovu rozpútali. Na Slovensku by to bolo celkom vysvetliteľné nerozvinitosťou teoretických pomerov. Nespomína to však ani Šmeral, ktorý problematiku dobre poznal a študoval. A pokiaľ viem, ani v Sovietskom zväze sa v tomto čase neobjavovala ešte kritika na Engelsovu adresu v súvislosti s týmto predslovom, ktorá sa neskôr objavovala sústavne. Ba pokiaľ viem, v dvadsiatych a na začiatku tridsiatych rokov viacerí teoretici v ZSSR výslovne obhajovali Engelsovo chápanie.

O čo ide?

Engels vo svojom predslve k Pôvodu rodiny, súkromného vlastníctva a štátu z r. 1884 formuluje medzi iným myšlienku, že „spoločenské poriadky, v ktorých žijú ľudia určitého dejinného obdobia a určitej krajiny, sú podmienené... jednak vývojovým stupňom práce, *jednak vývojovým stupňom rodiny*“ (Podč. J. U.).

Táto formulácia nebola iba dajakým Engelsovým prerieknutím sa, ale vyplýva cieľavedome z jeho základnej formulácie, že „činiteľom, ktorý v dejinách rozhoduje v poslednej inštancii, je podľa materialistického náhľadu *produkcia a reprodukcia bezprostredného života*“.

Produkcia je však sama zase *dvojakého* druhu. „Je to jednak produkcia životných potrieb, predmetov potravy, odevu, bývania a nástrojov potrebných

⁹ Proletárka, roč. IV, 15. marca 1925.

na túto výrobu, *jednak produkcia samých ľudí, rozmnožovanie druhu*" (Podč. J. U.).

Je známe, že od konca tridsiatych rokov bolo toto Engelsovo chápanie podrobené kritike a korektúre. Vo všetkých prekladoch Pôvodu rodiny, súkromného vlastníctva a štátu, ktoré vyšli v ZSSR, a potom aj u nás, sa k uvedeným Engelsovým formuláciám uvádza kritická poznámka, podľa ktorej sa Engels dopúšťa vraj „nepresností“, lebo „stavia vedľa seba pokračovanie rodu a výrobu životných prostriedkov ako príčiny určujúce vývoj spoločnosti a spoločenského poriadku“.

Táto kritická poznámka je uvedená napríklad ešte aj v českom vydaní Marxových a Engelsových vybraných spisov, vydaných v r. 1950.¹⁰ A predtým i potom mala svoje zaujímavé osudy a dlhú históriu.

Už v období II. internacionály niektorí jej ideológovia, ktorí nedialekticky a nehistoricky chápali rozhodujúcu úlohu ekonomického činiteľa v dejinách až tak, že dospeli namiesto *historického* materializmu k akémusi ekonomickému fatalizmu, a fakticky v istom zmysle k teórii „faktorov“, kritizovali za toto chápanie Engelsa.

Tiež ruskí subjektívnoidealistickí národníci sociológovia Michajlovskij a Karejev — ako vieme — tvrdili, že Engels ku koncu života, pod vplyvom štúdia prvopočiatkových foriem ľudského rodu pripustil už aj neekonomický faktor. S týmito ich tvrdeniami sa vyrovnával už Plechanov a presvedčivo obhájil i zdôvodnil Engelsovo chápanie.¹¹ Podobne Lenin v polemike s Michajlovským a inými národníkmi sa dotýka tejto problematiky a obhajuje Engelsa.¹²

V dvadsiatych rokoch nášho storočia sa problematika opäť vynorila. Viacerí ortodoxní marxisti vyčítali Engelsovi, že svojou formuláciou kladie na úroveň produkciu životných prostriedkov „s produkciou človeka v procese rozmnožovania“, a tým vraj rozbíja jednotu materialistického chápania dejín. V tomto čase však zároveň mnohí sovietski teoretici obhajovali v tomto spore Engelsa, odvolávajúc sa pritom na Lenina a Plechanova.

Až koncom tridsiatych rokov začali Engelsa za jeho formuláciu oficiálne kritizovať aj v ZSSR. Súviselo to so známymi zápasmi proti menševizujúcemu idealizmu, a podľa všetkého najmä so Stalinovým chápaním základných otázok historického materializmu v práci *O dialektickom a historickom materializme*.

Odvtedy sa poznámka o Engelsovom „omyle“ a „nepresnosti“ až do šesťdesiatych rokov oficiálne pridávala ku každému vydaniu spomenutej Engelsovej práce. Za neoprávnenú bola prehlásená po XX. zjazde KSSZ, napríklad v prejave M. Suslova na konferencii pracovníkov spoločenských vied r. 1962.¹³

V našich starších dejinách sa polemika okolo tejto dôležitej i veľmi zaujímavej otázky neobjavuje. Avšak neskôr, až do šesťdesiatych rokov, sme sa s kritickou poznámkou na Engelsovu adresu stretali v mnohých učebných

¹⁰ Pozri Marx-Engels, *Vybrané spisy II*, Praha 1950, 175.

¹¹ Pozri G. V. Plechanov, *Vybrané filozofické spisy I*, Praha 1959, 575 n.

¹² V. I. Lenin, *Vybrané spisy I*, Praha 1951, 90 n.

¹³ Podrobnejšie o histórii tejto otázky pozri v článku E. Urbánka K Engelsovým „nepresnostem“, v časopise *Dějiny a současnost*, č. 7, 1965, 43–44.

pomôckach a prednáškach. Najčastejšie bez toho, aby ju bol niekto dôkladnejšie analyzoval. Hoci ide o veľmi závažnú *koncepčnú* otázku.

Dôležité na celej problematike, myslím si, je predovšetkým to, že Marx a Engels chápali vývoj ľudskej spoločnosti dôsledne ako prírodno-historický proces.

Ďalej to, že ide naozaj o proces „*produkcie a reprodukcie bezprostredného života*“, z ktorého nemožno vynechať biologickú stránku veci, ktorá je napokon tiež materiálnym činiteľom.

Keď pozorne premyslíme otázku, vidíme, že o ekonomickom činiteľovi môžeme vo vlastnom slova zmysle hovoriť až na *istom* štádiu vývoja od opočloveka k človeku. To mal Engels nepochybne na mysli. Preto nie náhodou už Plechanov, obhajujúci Engelsa — v spomenutej polemike hovoril o „*zoologickom období vývoja ľudstva*“ a „*historickom období*“, odohrávajúc sa „pod vplyvom výrobných síl ako dôsledku zmien v hospodárskych *pomeroch*“. Historické rozoznávanie týchto dvoch rozličných fáz vo vývoji človeka a spoločnosti, aj keď nemožno medzi ne postaviť metafyzickú hranicu, má pre materialistické chápanie dejín zrejme svoj mimoriadne dôležitý teoretický i metodologický význam. Preto by sa táto otázka, ktorá nám trčí z dejín marxistickej filozofie, mala aj dnes dôkladne domýšľať.

V roku 1924 boli v Pravde chudoby uverejnené aj úryvky zo IV. a VI. kapitoly Marxovej a Engelsovej *Svätej rodiny*, dotýkajúce sa najmä oslobodenia proletariátu¹⁴ a Engelsova reč nad hrobom Karola Marxa.¹⁵ A v roku 1925 nachádzame ešte dva krátke úryvky z Engelsovho úvodu k Marxovej práci *Občianska vojna vo Francúzsku*.¹⁶

Potom, žiaľ, po prvopočiatočnom rozbehu na začiatku dvadsiatych rokov nachádzame pri prenikaní Engelsovho (podobne ako aj Marxovho) diela na Slovensko v ich autentickej podobe značnú prestávku. Až r. 1933 vychádza opäť *Manifest komunistickej strany* v preklade davistov s Engelsovým predslovom k nemeckému vydaniu z roku 1883 a 1890. V DAV-e z roku 1933 je opäť znova publikovaná v plnom znení aj Engelsova Reč nad hrobom K. Marxa — z príležitosti polstoročia od Marxovej smrti.¹⁷

O tri roky neskôr nachádzame v Ľudovom denníku uverejnený znova úryvok z Engelsovho úvodu k *Občianskej vojne vo Francúzsku* pod názvom *História komúny* z príležitosti 65. výročia od vzniku Parížskej komúny.¹⁸ Roku 1938 uverejňujú Slovenské zvesti ešte šesť úryvkov z Manifestu¹⁹ — a to je zároveň aj všetko, čo sa nám z prenikania Engelsovho diela na Slovensko za predmníchovskej republiky zatiaľ podarilo nájsť.

¹⁴ Pozri Pravdu chudoby, roč. V, č. 12, z 25. 1. 1924, 4.

¹⁵ Pravda chudoby, roč. V, č. 33, zo 16. 3. 1924.

¹⁶ Spartakus, roč. IV, č. 3, marec 1925.

¹⁷ DAV, roč. VI, č. 2, 1933, 1.

¹⁸ Ľudový denník, roč. III, č. 58, 22. marca 1936.

¹⁹ Slovenské zvesti, roč. III, č. 90, 8. 5. 1938.

Zo všetkého, čo sme doteraz uviedli, vyplýva, že za celé obdobie buržoáznej Československej republiky nevyšlo okrem *Zásad komunizmu*, vydaných r. 1924, v slovenčine knižne ani jedno samostatné Engelsovo teoretické dielo. A aj to, čo vyšlo v časopisoch, bolo veľmi kusé a sporadické, vôbec nepostačujúce na to, aby bolo možné v autentickej podobe poznať skutočný Engelsov zakladateľský prínos k teórii marxizmu-leninizmu a vedeckého komunizmu. Náorne to ukazuje na ťažké a nepravé pomery, v ktorých sa marxizmus ako vedecké učenie mohol a musel v tomto čase na Slovensku vyvíjať.

Na druhej strane však nemôžeme túto skutočnosť absolutizovať a iba z nej samej vyvodzovať, že Engelsovo dielo bolo na Slovensku v týchto rokoch naskrze neznáme. Spomenul som už, že viaceré jeho — medzi nimi aj vyslovene filozofické — práce vyšli v češtine, jednotliví záujemci sa mohli o Engelsa zaujímať aj v cudzojazyčných vydaniach, najmä v ruštine a nemčine, veľa tu vykonala — ale občas nevyhnutne aj zjednodušila — popularizátorská úloha komunistickej tlače a najmä prednášateľská činnosť davistov, no na komplexnejšie oboznámenie sa s Engelsovým teoretickým a vedeckým prínosom (podobne ako s Marxovým a čiastočne aj Leninovým, kde však bola situácia predsa len o niečo priaznivejšia) to v širších spoločenských súvislostiach vôbec nestačilo.

A tak celý tento dlh na hlbšom poznávaní teórie marxizmu-leninizmu z jej pôvodných prameňov sa mohol začať vyrovnávať fakticky až po roku 1948—1949, keď začali cielavedome a systematicky vychádzať okrem češtiny aj v slovenčine najdôležitejšie teoretické práce zakladateľov marxizmu-leninizmu, medzi nimi aj všetky hlavné práce F. Engelsa. Pravda, toto obdobie — najmä v prvej polovici päťdesiatych rokov — bolo zase poznamenané veľkými subjektivistickými dôsledkami Stalinovho kultu a cez neho aj rozličnými transformáciami a svojvoľnými interpretáciami Marxovho, Engelsovho a Leninovho diela. Avšak ich diela tu už boli, čitateľ ich mal k dispozícii a kto chcel, mohol sa s nimi od začiatku päťdesiatych rokov zoznamovať v pôvodnej podobe.

Tým viac, že otázka *interpretácie, súčasnosti* a aktualizácie akéhokoľvek spoločenskovedného diela a myšlienkového podnetu, t. j. fakticky jeho „prene-senie“ z jednej doby do druhej, z jednej celkom konkrétnej historickej situácie do inej, je (aj keď majú dejiny svoju všeobecnú zákonitosť) *vždy* ošemetná vec. Treba ju robiť s maximálnou citlivosťou a vedeckou náročnosťou. O tom nás názorne presvedčili nielen subjektivistické a dogmatické deformácie z päťdesiatych rokov, ale rovnako, alebo ešte aj viac svojvoľné, v mnohých prípadoch skutočne antisocialistické a revizionistické manipulovanie s marxizmom, ktoré sa pod titulom nápravy a rozvíjania marxizmu a socializmu objavili u nás vo veľkom meradle roku 1968 a niekoľko rokov predtým.

Napokon, o takýchto zápasoch — pri jeho praktickom uplatňovaní — svedčia celé dejiny vedeckého socializmu. Boj proti pravicovému či ľavičarskemu oportunizmu a revizionizmu nie je v ňom nová vec. Nové sú tu vždy však historické okolnosti, ktoré treba náležite kriticky a vedecky zhodnocovať, t. j. v záujme revolučnej *účinnosti*, spoločenskej funkčnosti a vedeckosti marxisticko-leninskej teórie naozaj sa z týchto udalostí a vývinových peripetií učiť.

V tomto prehľade, ako si čitateľ akiste všimol — som predbežne preskočil obdobie po roku 1938 a pred rokom 1948. Pokiaľ ide o obdobie slovenského fašistického štátu, je to pochopiteľné, lebo v tomto čase nemohla, prirodzene, nijaká marxistická teoretická literatúra, okrem ilegálnej tlače, vychádzať.

Po roku 1945 sa začala marxistická teória v dôsledku národnodemokratickej revolúcie veľmi slubne a iniciatívne vyvíjať, avšak vydávanie pôvodných, Engelsových a Leninových prác sa až do roku 1948 nestihlo na Slovensku dostatočne rozvinúť. Z Engelsových prác v tomto čase vyšla vlastne len jediná: malá, ale dôležitá brožúrka *Vývin socializmu od utópie k vede*. Do slovenčiny ju preložil Dr. Pavol Retiš a vyšla r. 1946 v knižnici marxizmu-leninizmu, ktorú vo vydavateľstve Pravda po roku 1945 redigoval L. Szántó. Ako si môžeme už aj osobne pamätať, stala sa po oslobodení táto Engelsova práca — ktorá je vlastne zostročeným a zhusteným výkladom Anti-Dühringa — azda najhlavnejším a najpopulárnejším podkladom pre propagandu marxizmu a rozličné vtedajšie formy marxistického vzdelávania na Slovensku. Preto hneď zakrátko vyšla v r. 1948 aj v druhom vydaní.

Ak pritom konštatujeme, že okrem *Vývinu socializmu od utópie k vede* nevyšla v rokoch 1945—1948 nijaká iná Engelsova práca, musíme dodať, že práve v tomto čase vyšla v slovenčine dôležitá pôvodná knižná práca o Engelsovi. Je to Hrušovského kniha *Engels ako filozof*.²⁰ Táto Hrušovského práca, napísaná k 50. výročiu Engelsovej smrti, hoci sa dotýka predovšetkým filozofie, patrí dodnes k najrozsiahlejším pôvodným slovenským prácam o Engelsovi vôbec a aj po obsahovej stránke je najzávažnejšou publikáciou, ktorá doteraz vyšla u nás na túto tému. Táto práca, i keď v nej šlo predovšetkým o sprístupnenie a sprostredkovanie Engelsovho filozofického odkazu, neostávala iba v informujúcej podobe. I. Hrušovský sa v nej neusiluje — ako výslovne podotýka v úvode — len o pretlmočenie Engelsových filozofických náhľadov, hoci v tom čase aj to bola dôležitá a priekopnícka vec. Pri jednotlivých problémoch nastoľuje aj myšlienky, ku ktorým dospel sám, v predchádzajúcej práci, lebo cieľom práce — ako opäť píše — nebolo len referovať, ale zároveň spolu s tým aj „nastolovať nové problémy, vyvolať plodnú ozvenu a rozhýbať takto naše filozofické myslenie v pokrokovom duchu“.

V rokoch 1945—1946, v ktorých Hrušovského kniha vznikla, to bola pri novej orientácii nášho ideového a vedeckého života závažná i dôležitá práca. Autor si v nej kládol za povinnosť „vyplniť aspoň čiastočne a podľa daných možností citeľnú medzeru v takej významnej oblasti filozofickej tvorby, ako je materialistická dialektika“.²¹ Teda v oblasti, ktorá bola v r. 1946 na Slovensku — aj vo vedeckých kruhoch — ešte veľmi málo známa. O tom, že tu šlo predovšetkým o túto problematiku, dosvedčia už názvy jednotlivých kapitol Hrušovského knihy: Noetika materializmu, Metafyzický materializmus, Heglova dialektika, Materialistická dialektika, Dialektika prírody, Dialektika poznania, Dialektika spoločenského vývinu, Dialektika kultúrneho vývinu. K celkovému pohľadu na túto problematiku napomáhali I. Hrušovskému, okrem jeho filozofických, spo-

²⁰ Vydala SAVU, 1946. Úrivok z nej vyšiel v roku 1946 aj v časopise *Nové slovo*, č. 30.

²¹ I. Hrušovský, *Engels ako filozof*, 5.

čenskovedných a umeleckých záujmov, aj systematické poznatky z prírodných vied, najmä teoretickej fyziky, korpuskulárnej a vlnovej mechaniky, ako aj z biologických a psychologických vied — ako sa to v jednotlivých častiach knihy zreteľne demonštruje.

* * *

Na záver by som chcel podotknúť, že aj keď prehľad, ktorý je v tejto stati načrtnutý, nie je celkom vyčerpávajúci, predsa len poskytne základnú *predstavu* o tom, ako prenikalo Engelsovo dielo na Slovensko. Myslím si, že hlavne *fakty* o tom máme už zachytené²² a budúce bádanie prinesie v tomto smere už asi len málo nových poznatkov. Pokiaľ však ide o zaradenie týchto faktov do širších súvislostí doby, do kontextu vývinu marxistického myslenia, o jeho konfrontáciu s inými myšlienkovými prúdmi — najmä v rokoch 1918—1938 — a jeho hodnotenie a vplyv, tu nás hlavná práca ešte len čaká. Ide totiž o prácu dotýkajúcu sa *celkového* spracúvania dejín nášho spoločenskovedného a filozofického myslenia. Najmä v terajšom — dvadsiatom storočí.

К ПЕРВОНАЧАЛЬНОМУ ПРОНИКНОВЕНИЮ ТРУДОВ ЭНГЕЛЬСА В СЛОВАКИЮ

Ян Угер

Статья касается проблематики истории марксистской философии и общественно-научной теории в Словакии. Автор написал ее по случаю 150-летней годовщины со дня рождения Фридриха Энгельса. Главная цель статьи заключается в том, чтобы проследить, как с начала нашего столетия и в особенности после 1918 года проникали в Словакию отдельные теоретические работы и идеи Энгельса, какое они здесь оказывали влияние и какую роль сыграли в ходе постепенного развития марксистской мысли. Автор исторически исследует, какие работы и идеи из теоретического наследия Энгельса на отдельных этапах развития марксистской мысли в Словакии оказывали наиболее сильное влияние, каковы были обстоятельства, условия и последствия этого влияния.

Главный смысл работы заключается в том, чтобы собрать и резюмировать факты об этой проблематике и соответствующим образом их исторически интерпретировать. Из фактографического материала следует, что вначале сравнительно наиболее интенсивно начали проникать в Словакию некоторые работы Энгельса в первой половине двадцатых годов посредством коммунистической печати. Они проникали сюда вместе с отдельными работами и идеями К. Маркса и В. И. Ленина. Первой отдельно изданной на словацком языке работой Ф. Энгельса была его работа „Основы коммунизма“, вышедшая в 1924

²² Pre úplnosť by som mohol uviesť ešte niektoré fakty, ktoré som tu nespomenul, lebo v nich zväčša nejde o Engelsove myšlienky, ale o výroky o ňom. Takýchto výrokov bolo v tlači už pred rokom 1938 veľa. A všelijakých kritik v buržoáznej tlači taktiež. (Napríklad časopis Kresťan priniesol kritiku Bebela, Liebknechta a Engelsa v článku nazvanom „Aký zemskej raj slubujú socialisti“ už r. 1904.) V Slovenských robotníckych novinách sa nájdú zmienky o Engelsovi taktiež už r. 1905. R. 1910 (24. novembra) priniesli Robotnícke noviny krátky Engelsov životopis, stručný prehľad jeho diela a tiež niekoľko citátov z jeho prác.

году. Довольно известной, кроме „Манифеста коммунистической партии“, была в то время в Словакии также работа Энгельса „Происхождение семьи, частной собственности и государства“, которую в начале двадцатых годов перевел на чешский язык Богумир Шмерал и о которой он писал также в словацкой коммунистической печати. В тридцатые годы распространителями марксистской теории в Словакии были особенно основатели и сотрудники журнала „ДАВ“.

Автор коротко прослеживает и историю проникновения работ Энгельса после 1945 года, когда и в Словакии в результате народно-демократической революции начинают создаваться более благоприятные общественные условия для распространения и развития марксистской теории. В связи с этим автор рассматривает также историческое влияние и значение книги видного словацкого философа И. Грушовского „Энгельс как философ“, которую он написал и издал в Братиславе в 1945—1946 годах.

THE BEGINNINGS OF PENETRATION OF ENGELS' WORK TO SLOVAKIA

Ján Uher

The essay touches the problems of the history of Marxist philosophy and of the history of social sciences in Slovakia. The author has written it on the occasion of the 150th anniversary of Fridrich Engels' birth. The main intention of this essay is to follow, from the beginning of this century and especially after the year 1918, the penetration of Engels' particular works and thoughts to Slovakia, what kind of influence they acquired and what kind of role they played in the gradual development of Marxist thinking. It examines historically which works and thoughts of Engels' theoretical work were most effective in particular stages of development of Marxist thinking in Slovakia and what the circumstances, conditions and results of this influence were like.

The centre-of-gravity of this essay consists in especially in having collected and summarized *the facts* about these problems and in their adequate historical interpretation. It follows from the factual material that at first some of Engels' works began to penetrate to Slovakia relatively most intensively in the first half of the twenties by means of the Communist press. They penetrated here together with particular works and thoughts of K. Marx and V. I. Lenin. The first work by F. Engels to be separately published in Slovak in 1924 were his „Principles of Communism“. In that time, besides „Communist Manifeste“ Engels' work „The Origin of the Family, Private Property, and the State“ was relatively well-known; in the early twenties it was translated into Czech by Bohumír Šmeral, who wrote about it for the Slovak Communist press. In the thirties the founders and contributors of the magazine DAV were the foremost propagators of Marxist theory.

The author also follows briefly the history of penetration of Engels' works after the year 1945, when much more favourable social conditions for spreading and development of Marxist theory were introduced also to Slovakia in result of national-democratic revolution. In this connection the author deals also with the historical influence and importance of the foremost Slovak philosopher I. Hrušovský's book „Engels as Philosopher“, written and published in Bratislava in the years 1945—1946.